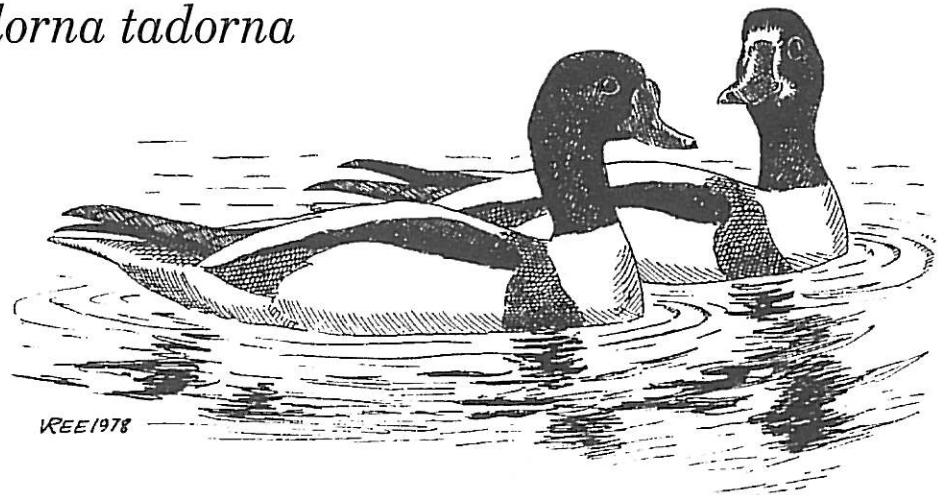

Gravand *Tadorna tadorna*

Global utbredelse

Som hekkefugl finnes gravanda bare i den palearktiske region, med to atskilte populasjoner: I et kontinentalt område fra Mandsjuria i øst til Svartehavet i vest, og i et område langs kystene av NV-Europa. Gravanda hekker også spredt og fåtallig rundt Middelhavet.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Som hekkefugl er den i Norge knyttet til kysten, nord til Finnmark. Pga. artens spesialiserte næringsbiologi er den avhengig av gruntvanns- og fjærområder. Storparten av føden består av en liten *Hydrobia*-snegl som fanges ved filtrering av mudder. I hekkeområdene skjer næringssøket hovedsakelig i forbindelse med lavvann og blottlegging av mudderområder. Avskjermede fjære- og mudderområder med en rik bunndyrfauna er derfor de viktigste hekkeområdene (Patterson 1982). Artens krav til næringsrikt bunnsubstrat reflekterer artens hekkeutbredelse. Grunne og dype bukter med en rik bunndyrfauna finner vi spesielt langs de sørnorske kyster opp til Jæren. Langs Vestlandet finnes få biotoper som tilfredstiller artens krav til hekkeområde, dette forklarer luken i utbredelsen opp til Møre og Romsdal. Et annet viktig hekkeområde omfatter områdene fra Møre og Romsdal nord til Helgelandskysten. Jæren er det eneste sted i Norge hvor det er eksempler på at arten hekker langt fra kysten. Innlandshekking er ellers i Europa et økende fenomen, trolig som en følge av en økende bestand (Patterson 1982). Gravanda hekker som navnet antyder gjerne under bakken, i en selvutgravd hule eller i steinurer, men også ofte under uthus, båtnaust og i gjødselkjellere.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

I det siste tiåret har trolig den norske hekkebestanden vært omkring 2000-5000 par, med en økende tendens. Fra Haftorn (1971) beskrev utbredelsen og hekkebestanden i Norge har det vært en markant økning. Tidligere var den f.eks. en sjelden hekkefugl i Nord-Norge, men på 1980-tallet har den blitt en fast hekkefugl helt nord til Finnmark. Strann (1991a) anslår nå hekkebestanden i Troms og Finnmark til 100 par. I Trøndelag har arten bredt seg innover i Trondheimsfjorden og tar stadig i bruk nye fjærområder. Gravanda hekker nå på flere steder i Norge enn det Atlas-kartet viser. Økningen settes i sammenheng med en økning i Europa og påfølgende innvandring til Norge. Pga. artens store ungeproduksjon kan en forvente

en ytterligere ekspansjon i årene som kommer. Også i Finland er det meldt om en økning i bestanden (Koskimies 1992).

Hekkebiologi

Gravanda er monogam og opprettholder parbåndet gjennom flere år. Straks etter at hannen ankommer tidlig om våren begynner den å forsvare et hekketerritorium. Hannens hevding av territorium og forsvar av hunnen resulterer ofte i bortjaging av konkurrerende fugler og ikke sjelden i direkte slagsmål. Imidlertid er den fargerike gravanda lett synlig i hekkeområdet, og dette er ofte nok til å holde konkurrerende par unna. Gravanda blir forplantningsdyktig i sitt tredje leveår, men allerede i sitt andre leveår kan den opptre i hekkeområdene. Slike ikke-hekkende fugler opptre ofte i små flokker gjennom hekkeseongen. Eggleggingen skjer mot slutten av mai. Det er ikke uvanlig at flere hunner legger egg i samme reir. Det er funnet opp til 50 egg i det samme reiret! Det normale antall er mellom 10-12 egg pr. kull. Et gjennomsnittlig gravandkull fram til flygedyktig alder er likevel ikke mer enn ca. 5 unger. Hunnen ruger eggene alene i 29-31 døgn og dekker eggene med dun når hun forlater reiret. Ungene finner føde selv straks etter klekking, men varmes av foreldrene den første tiden. Begge foreldrene vokter ungene og fører dem til gode næringssøksområder. Foreldrene forlater så ungene etter 15-20 dager da myteperioden begynner. Ungene samler seg da ofte i mindre flokker. Ungfuglene blir flygedyktige først ved 45-50 dagers alder (Cramp 1977).

Når par med unger møtes, kan det oppstå konflikt-situasjoner som kan føre til at ungeflokkene spres. Når de så samles igjen, kan det ha skjedd en utveksling av unger mellom parene, gjerne slik at det ene kullet er blitt vesentlig større.

Trekkforhold

Gravanda er mange steder et vårtegn når den ankommer hekkeplassene i månedsskiftet mars-april. Etter at ungene er store drar en stor del av de voksne fuglene ut av landet for å felle og skifte svingfjærene i Knechtsand i Tyskebukta. Storparten av den europeiske bestanden på ca. 100.000 fugler samles her.

Ungfuglene forlater landet utover høsten i august og september. Våre fugler overvintrer langs de nordvest-europeiske kyster. En sjelden gang kan gravanda overvintrere hos oss.

Øystein R. Størkersen

Gravand *Tadorna tadorna*

174 ● Konstatert hekking

84 ● Sannsynlig hekking

27 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

